

Szkoła i zawód nauczyciela w oczach studentów germanistyki odbywających praktyki pedagogiczne

Praktyka pedagogiczna będąca integralną częścią zawodowego kształcenia nauczycielskiego uniwersyteckich kierunków nauczycielskich stanowi dla studentów okazję do pierwszych samodzielnych doświadczeń, do konfrontacji teoretycznej wiedzy z warunkami jej praktycznego zastosowania, do przeżycia szkoły „z drugiej strony”. Nic dziwnego więc, że łączy się ona z różnymi, często interesującymi przeżyciami i refleksjami. W Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego postanowiliśmy podjąć próbę uporządkowania i ocenienia tych refleksji. Opracowaliśmy ankiety, które wypełnia każdy student po zakończeniu praktyki. Uzyskane w ten sposób informacje mają posłużyć do oceny roli praktyki w kształceniu nauczycielskim, a z drugiej strony do ukazania, jak zmienia się szkoła, a w szczególności warunki nauczania języka obcego i jak postrzegają ją młodzi adepci zawodu nauczycielskiego.

W tegorocznej ankiecie wzięło udział 50 osób, które odbyły dwumiesięczną obowiązkową praktykę pedagogiczną. Dobór szkoły jest w zasadzie pozostawiony studentowi. Można jedynie uznać, że wymogi stawiane opiekunowi praktyk (mgr filologii germańskiej z przynajmniej 5-letnim stażem pracy) powoduje, że większość studentów wybiera liceum ogólnokształcące. W przeprowadzonej ankiecie udział poszczególnych typów szkół kształtował się następująco: LO – 40 osób, szkoła podstawowa – 3, inne – 7²⁾.

Pytania w ankiecie dotyczyły trzech zakresów tematycznych: nauczyciel (opiekun praktyki), uczniowie oraz szkoła i zawód nauczyciela. Pytania dotyczyły więc metod pracy nauczyciela, stosowanego przez niego podręcznika, relacji z uczniami oraz współpracy z praktykantem. W odniesieniu do uczniów pytano o ich motywacje, zachowanie, zaangażowanie w naukę języka niemieckiego.

Pytania z ostatniej grupy dotyczyły porównania szkoły, w której odbywano praktykę z tą, którą studenci znają z własnych doświadczeń, oceny zalet i wad pracy nauczyciela i wreszcie studenckich planów, dotyczących pracy nauczycielskiej i ewentualnego wpływu praktyki na te plany.

Nauczyciel jest oceniany przez większość studentów pozytywnie. Współpracę z nim 84% osób oceniło jako bardzo dobrą, a 16% jako dobrą. W pytaniu o szczegóły współpracy większość ankietowanych wybrała odpowiedź: „*miał inne wyobrażenie o uczeniu, ale dopuszczał moje zdanie*” (46%) lub „*inne*” (40%), wśród nich takie opisy współpracy, jak: popierał, akceptował, interesował się moją metodą, ustalaliśmy metodę razem. Jedynie 14% osób wybrało zdecydowanie negatywną odpowiedź „*mam wrażenie, że było mu obojętne, jak uczyć*”. Również relacje nauczyciel – uczniowie są postrzegane pozytywnie. Większość nauczycieli zna dobrze swoich uczniów (88%), rozumie ich problemy (74%), a wszyscy zwracają się do uczniów po imieniu.

Metody pracy nauczycieli są zróżnicowane. Według ankietowanych 28% nauczycieli tłumaczy wszystko po polsku, 34% preferuje nauczanie frontalne, 40% trzyma się konsekwentnie podręcznika nie stosując żadnych dodatkowych materiałów. Można by więc tę grupę zaliczyć do zwolenników metod tradycyjnych. Liczba zwolenników metod nowocześniejszych jednak przeważa. 62% stara się, aby uczniowie do wszystkiego doszli sami, a wyjaśnia w razie potrzeby (12% różnicuje sposób postępowania w zależności od poziomu i zaawansowania grupy). 36% nauczycieli często zmienia formy pracy, a 30% sporadycznie. Co do użycia podręcznika, to wymienioną powyżej grupę nauczycieli trzymającą się ściśle podręcznika przewyższa grupa stosująca podręcznik, ale również inne materiały (52%). Pojedyncze osoby

¹⁾ Dr Małgorzata Zimmermann jest starszym wykładowcą w Zakładzie Współczesnego Języka Niemieckiego Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

²⁾ Zespoły szkół ogólnokształcących – szkoła podstawowa i gimnazjum, zespoły szkół ponadgimnazjalnych – Technikum + LO, licea profilowane.

prowadzą zajęcia korzystając wyłącznie z własnych materiałów, np. z Internetu. Wśród podręczników szkół średnich króluje *Alles klar* (prawie 70%), na drugim miejscu jest *Delfin* – 18%, pozostałe były wymieniane jednokrotnie (*Themen neu*, *Themen aktuell*, *Partnersprache*). Pozytywnie został również oceniony udział poszczególnych sprawności w kształtowaniu kompetencji językowej. 74% ankietowanych uznało, że sprawności są kształtowane równomiernie. Wśród pozostałych 26% („nie rozwija sprawności równomiernie”) jako zaniedbywaną sprawność wymieniano przede wszystkim jedną z produktywnych – mówienie lub pisanie.

W kolejnej części ankiety pytano o stosunek uczniów do nauki języka niemieckiego, ich zainteresowanie i motywacje. Przeważa tu opinia, że uczniowie uczą się raczej niechętnie, ale łatwo ich zmotywować urozmaiceniem i uatrakcyjnieniem zajęć (54%), a 20% ankietowanych zróżnicowało odpowiedź w zależności od klasy, wymieniając odpowiedzi: „chętnie”, „różnie, w zależności od stopnia zaawansowania uczniów”. Negatywnych odpowiedzi praktycznie nie było (jedna odpowiedź: „nie uczą się, nie biorą udziału w lekcji, nie interesują się”). 24% uważa, że uczniowie uczą się jedynie ze względu na ocenę. Co prawda liczba uczniów zainteresowanych i zmotywowanych do nauki języka niemieckiego nie jest szacowana zbyt wysoko, najczęstsza jest odpowiedź „około 20%” (66% ankietowanych), rzadsza „ok. 50% lub więcej” (24% ankietowanych), a 10% ankietowanych uważa, że są to tylko pojedynczy uczniowie.

Ocena szkoły w ogóle i odniesienie jej do porównania z własnymi doświadczeniami jest różna. Prawie tyle samo ankietowanych ocenia, że szkoła nie zmieniła się od czasu ich edukacji i jest podobna do ich szkoły (38%), jak i że szkoła zmieniła się na korzyść (36%). Liczba osób uważających, że szkoła zmieniła się na niekorzyść jest niższa (24%). Jako pozytywne zmiany wymieniane są przede wszystkim: lepsze warunki uczenia języka, lepszy podręcznik, grupy międzyklasowe, więcej godzin języków obcych, lepszy poziom uczniów, możliwości wyjazdów zagranicznych, ambitni i sympatyczni młodzi nauczyciele, nowoczesne metody dydaktyczne (np. projekty). Negatywne zmiany to problemy z dyscypliną i niska motywacja uczniów do nauki.

Ostatnim zagadnieniem jest ocena zawodu nauczyciela, jego zalety i wady. Ankietowani

zakreślali najczęściej po kilka cech (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych). Wśród minusów dominują niskie zarobki (80%), niechętna i niezdyscyplinowana młodzież (66%). Nieco mniej istotne są wymogi biurokratyczne (20%), monotonia i nuda (28%). Dodatkowo wymieniano jeszcze niski prestiż zawodu nauczyciela, brak respektu ze strony uczniów, brak możliwości rozwoju („przewidywalność kariery”). Równie licznie wymieniano jednak plusy zawodu nauczyciela, przede wszystkim „satisfakcja, że można kogoś czegoś nauczyć” (76%), dużo wolnego czasu (54%), praca z młodymi ludźmi (54%), pewne i stałe miejsce pracy (28%). Co przeważa więc w życiowej decyzji, zostać czy nie zostać nauczycielem? Liczba zdecydowanych na nie (odpowiedź: „nie chciałem i nie chcę zostać nauczycielem”) nie jest zbyt wysoka (26%), zwłaszcza gdy weźmiemy pod uwagę, że kształcenie nauczycielskie jest obowiązkowe dla wszystkich studentów germanistyki (uczestniczą więc w nim także osoby, które mają od dawna inne plany zawodowe). Zdecydowanych od dawna (odpowiedź: „chciałem i chcę nadal zostać nauczycielem”) jest co prawda jeszcze mniej (14%), ale stosunkowo dużo (34%) jest grupa zachęconych do zawodu nauczyciela przez praktykę („nie chciałem zostać nauczycielem, ale praktyka mnie do tego zachęciła”) zwłaszcza w porównaniu z jedynie 3 osobami (6%), które praktyka zniechęciła do zawodu nauczyciela. Do grupy pozytywnie nastawionych można też dodać ankietowanych, wymieniających odpowiedź „inne”, np. „nie wykluczam”, „zastanawiam się”, „ewentualnie”. Mimo więc ambiwalentnego stosunku do tego zawodu praca w szkole jest w sumie uznana za dość atrakcyjną możliwość.

Obraz szkoły i zawodu nauczyciela wynikający z ankiet należy w sumie ocenić pozytywnie. Studenci oceniają dość wysoko nauczycieli, warunki nauczania języka obcego w szkole i widzą wiele plusów pracy nauczyciela, przy czym nie są też bezkrytyczni. Krytyczne wypowiedzi zarówno w odniesieniu do nauczycieli, jak i uczniów i szkoły, świadczą o umiejętności obiektywnego spojrzenia ankietowanych na zawód nauczyciela. Co szczególnie istotne, ankieta wykazała pozytywny wpływ praktyki na stosunek studentów do instytucji szkoły w ogóle i do zawodu nauczyciela w szczególności.

(lipiec 2006)